

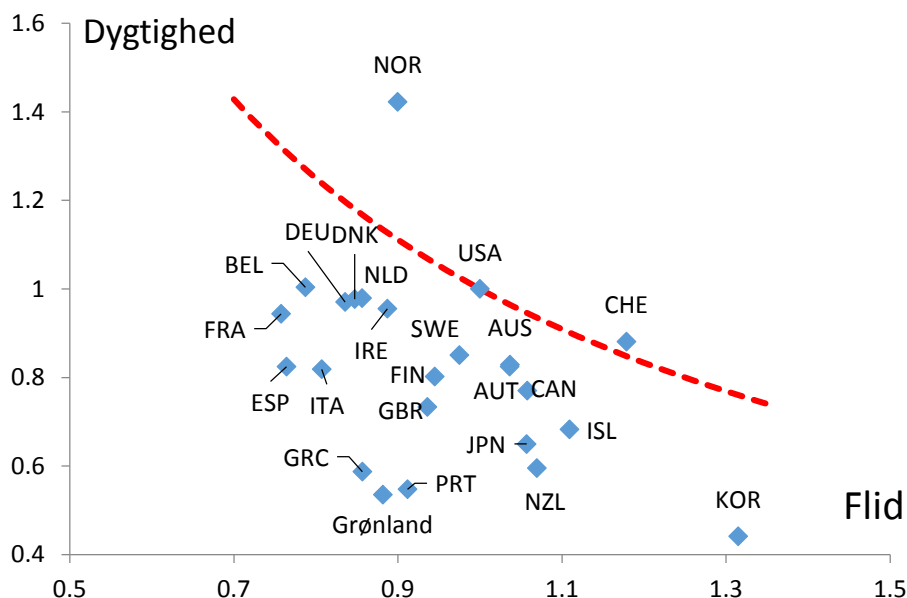
Vækst og velstand

- *Levestandarden afhænger både af flid (befolkningens arbejdsindsats) og dygtighed (værdiskabelse pr arbejdstime).*
- *International erfaringer viser, at økonomisk udvikling også afhænger af institutionelle rammer, stabile politiske forhold og økonomisk-politisk stabilitet*
- *Velstand forudsætter en plads i den internationale arbejdsdeling, hvor et lands særlige fordele udnyttes. Det er ikke et krav, at alle er ens, men at være konkurrencedygtig inden for sit felt.*
- *Demografi og geografi skaber særlige barrierer for Grønland. Disse grundvilkår øger behovet for en målrettet indsats.*
- *Øget velstand forudsætter en styrket privat sektor. De offentlige (Selvstyret) skal sætte rammerne herfor, men virksomhederne skal kunne klare sig på markedsvilkår.*

Grundlaget for velstand

Levestandarden er bestemt af befolkningens gennemsnitsindkomst. Gennemsnitsindkomsten er lig dengennemsnitlige værdiskabelse per arbejdstime ("dygtighed") gange den gennemsnitlige arbejdstid ("flid"). Et land kan således have en høj velstand enten pga. dygtighed (høj værdiskabelse pr arbejdstime) eller flid (høj gennemsnitlig arbejdstid). Figuren nedenfor illustrerer dette for en række OECD-lande og med den stiplede linje angivet kombinationer af flid og dygtighed, der giver samme gennemsnitsindkomst som USA. Figuren indeholder et skøn for den placering produktionsresultatet i Grønland giver grundlag for, og understreger at en højere levestandard forudsætter forbedringer i begge dimensioner.

Velstand – betydningen af dygtighed og flittighed

Note: Data for 2012. Dygtighed er målt ved og flid ved. Data for Grønland er et skøn, da data ikke findes på sammenligneligt grundlag. For Grønland er indkomst målt ved BNP, dvs. bloktilskuddet m.m. er ikke indregnet for at sammenligne grundlaget for levestandard skabt på grundlag af produktion. Inkluderes bloktilskud m.m. øges de gennemsnitlige forbrugsmuligheder. Den stiplede linje angiver kombinationer af flid og dygtighed, der vil resultere i samme gennemsnitsindkomst som i USA.

Både flid og dygtighed kan yderligere opdeles. Flid bestemmes dels af hvor stor en del af befolkningen, der er på arbejdsmarkedet og i beskæftigelse, og dels af den gennemsnitlige årlige arbejdstid. En høj beskæftigelsesandel har også betydning for, hvor lige velstanden er fordelt ligesom en høj beskæftigelsesandel i den private sektor er af stor betydning for de offentlige finanser via øgede skattebetalinger og færre udgifter til sociale overførsler.

Flere faktorer påvirker dygtighed, som den er opgjort her. Maskiner og udstyr - realkapital - er en nødvendig faktor for produktion og mere og bedre realkapital forbedrer derfor mulighederne for værdiskabelse. Arbejdsstyrkens kvalifikationer – human kapital - er ligeledes en vigtig faktor. I praksis kan det være svært at adskille betydningen af realkapital og human kapital, da avanceret teknologi i mange tilfælde stiller krav til kvalificeret arbejdskraft. Nye teknologier og produktionsmetoder er afgørende for at øge produktiviteten, dvs. værdiskabelsen per arbejdstime. Der er en øvre grænse for indsatsen af arbejdskraft, og der er grænser for hvor meget realkapital arbejdsstyrken kan bruge hensigtsmæssigt. Derimod er der ingen grænser for produktiviteten skabt af ny viden, produktionsmetoder, innovation m.m. Empiriske undersøgelser viser da også, at vækst i produktivitet er den væsentlig kilde til velstandsstigninger over tid.

Der er stor forskel på landenes velstandsniveau. For lande med et meget højt velstandsniveau er mulighederne for øget velstand afhængig af udviklingen af ny teknologi, innovationer osv. For lande med et lavere udgangspunkt er der mulighed for såkaldt *catch-up* vækst. Med dette udtryk hentydes til, at sådanne lande har mulighed for at lære af lande med et højere velstandsniveau og drage fordel af allerede udviklet viden, teknologi, innovationer m.m. Med andre ord skulle det være nemmere for lande med et lavere udgangspunkt at "indhente" front-landene, end det er for front-landene at øge deres velstandsniveau.

De empiriske erfaringer viser imidlertid et mere nuanceret billede. En række "front-lande" har været i stand til fortsat at øge velstanden (mest oplagt USA), mens en række lande med et lavere udgangspunkt ikke har været i stand til at skabe vækst (det gælder blandt andet en række afrikanske lande). Men der er også eksempler på lande i en *catch-up* proces, f.eks. østeuropæiske lande og de såkaldte BRICs lande. Erfaringerne understreger, at vækstprocessen ikke løber per automatik, men afhænger af meget mere og andet end blot overførsel af teknologi og viden.

Der er en omfattende diskussion om, hvad der skal til for at igangsætte en *catching-up* proces. Nogle af de vigtigste faktorer er: åbenhed (integration i de globale markeder), veldefinerede ejendomsrettigheder, stabile politiske forhold, og en stabil makroøkonomisk udvikling.

En helt afgørende forudsætning for at øge velstanden er, at man finder sin plads i den internationale arbejdsdeling. Ingen lande, og slet ikke små lande, har kunnet opnå høj velstand uden at være tæt integreret i international handel. Ofte udtrykkes der en bekymring for at dette implicere, at alle lande skal være ens. Dette er en misforståelse, da grundlaget for deltagelse i den internationale arbejdsdeling er en udnyttelse af forskelligheder – der er ingen grund til at handle med hinanden, hvis man er ens! Forskelligheder og udnyttelsen af arbejdsdelingens fordele er grundlaget for øget velstand, og det kræver, at en lands særlige muligheder eller fortrin – såkaldte komparative fordele - udnyttes. Man kan være konkurrencedygtig på mange forskellige måder og niveauer. F.eks. anses både Kina og Schweiz som værende meget konkurrencedygtige, men det er oplagt inden for væsentligt forskellige områder og niveauer. Kina har fået gang i en vækstproces grundet et stort udbud af billig (fortrinsvis ufaglært) arbejdskraft hvilket skaber en komparativ fordel for masseproduktion af industriprodukter, mens Schweiz bl.a. specialiserer sig i avancerede kvalitetsprodukter. Dette understreger også, at komparative fordele kan være knyttet til forskelle i naturressourcer, evnen til at udvikle nye produkter og produktvarianter (produktdifferentiering)

Nogle forskelle mellem lande er betinget af et forskelligt udviklings- og velstandsniveau, og disse vil mindskes i takt med økonomisk vækst. Men alle lande er forskellige og forskelligheder vil bestå som grundlag for international handel. Alle lande bliver påvirket af en vækstproces, hvor produktions- og forsørgelsesgrundlaget ændres. Vækst og udvikling er forbundet med omstilling. En væsentlig faktor bag produktivitetstigninger er flytning af arbejdskraft fra lavtlønsområder (f.eks. landbrug) til højt lønsområder (f.eks. industri og service). En proces, der også typisk stiller krav om øgede kvalifikationer.

Grønlands muligheder

Grønlands komparative fordele er knyttet til naturressourcerne. Dette er allerede tilfældet i dag i kraft af fiskeri og fangst. Mulighederne for at øge velstanden ligger primært i at udnytte andre naturressourcer, fortrinsvis minedrift. Der er også et potentiale i turismen knyttet til de særlige naturværdier og oplevelsesmuligheder.

Udnyttelse af naturressourcer skaber både en ressource-rente (betaling for at udnytte ressourcen) og grundlag for økonomisk aktivitet – udvinding, forarbejdning, transport, støtteaktiviteter, forplejning m.m. Det er ikke realistisk, at naturrenten alene kan få et niveau, som sikrer en selvstående økonomi med en levestandard på linje med f.eks. de nordiske lande. En sådan levestand forudsætter udnyttelse af naturressourcerne som grundlag for en økonomisk aktivitet for befolkningen.

Det argumenteres ofte for, at diskussionen om velstand og udvikling ikke tager tilstrækkeligt hensyn til de særlige Grønlandske forhold. Det er ikke altid helt klart, hvad der menes med dette. Vilklårene for at deltage i den internationale arbejdsdeling er ret klare – man skal producere noget som andre har en betalingsvilje til at købe, og i den forstand er der ikke forskel på lande eller særlige landehensyn. For at komme i en konkurrencedygtig position er der imidlertid flere veje, og betydningen af de komparative fordele understreger vigtigheden af forskellene mellem lande. Alle lande har fordele og ulemper knyttet til at deltage i den internationale arbejdsdeling.

I Grønlands tilfælde er der nogle særlige barrierer knyttet til demografi og geografi. Ikke alene er befolkningen lille, men den er også spredt over et stort areal. Geografien gør transport både indenlands og til væsentlige afsætningsmarkeder en udfordring. Konkurrenceparameteren er, hvad en given vare eller ydelse kan sælges til på afsætningsmarkedet, og hvis produktionen ikke kan gøres rentabel til disse vilkår, er der ingen afsætningsmuligheder. Man er således nødt til at forholde sig til disse grundvilkår.

Afhængighed af eksportvilkår (verdensmarkedspriser) er et grundvilkår for alle lande, men sårbarheden er større for et lille land med en meget specialiseret produktionsstruktur. Dette gælder i dag i forhold til priser på fisk og skaldyr, og er af stor betydning for etableringen af miner.

Demografi og geografi skaber derfor eksportbarrierer. Den klassiske proces med små virksomheder, der først vokser sig store på hjemmemarkedet, og derefter bliver eksportører har vanskeligt ved at blive udløst. Et lille og spredt hjemmemarked gør dette vanskeligt og det er svært at udløse stordriftsfordele, da faste omkostninger ved produktionen ikke kan spredes på et stort hjemmemarked.

Høje faste etableringsomkostninger er vigtige på en række områder. På turismeområdet er der i princippet basis for en række små virksomheder, men transport er en barriere og forudsætter flytrafik. Tilsvarende er minedrift kapitalintensiv, har store etableringsomkostninger og ofte anvendes komplekse teknologier.

En vækstproces kræver en stillingtagen til disse barrierer, og de kan realistisk kun overvindes via tilgang af ekspertise og kapital fra omverdenen. Såkaldte *Foreign Direct Investment* – hvor en udenlandsk virksomhed etablerer sig i et land - ses ofte i lande i en catch-up proces, da man netop på denne måde kan få adgang til allerede etableret ekspertise og teknologier. Men også med den fordel, at de udenlandske virksomheder selv løber en risiko, og derfor er mere fokuseret på at gøre projekterne succesfulde.

Udenlandsk kapital giver således ikke alene mulighed for finansiering men også risikospredning. Et forhold af særlig betydning grundet økonomiens beskedne størrelse set i forhold til investeringskravene knyttet til f.eks. lufthavne eller større miner.

Nogle af de nævnte barrierer kan i princippet overvindes via statsintervention. Der er imidlertid af flere grunde meget snævre grænser for, hvor langt man kan gå ad den vej. De vigtigste er: i) finansieringsmulighederne og særligt eksponering i forhold til risici sætter snævre grænser for offentligt engagement, ii) der vil være en stor risiko for såkaldte hold-up problemer, hvor der løbende er behov for offentlig støtte for at videreføre aktiviteten, iii) risiko for bureaukratisk styring uden armslængde til det politiske system og deraf følgende manglende styring på markedsvilkår.

Såfremt mulighederne for at skabe grundlag for eksport er vanskelig, er det en besnærende ide at satse på imports substitution. Mange lande har forsøgt sig med en sådan politik men med meget blandede og overvejende

negative erfaringer. Konkurrencedygtige virksomheder både fortrænger import og skaber grundlag for eksport. Men alene at satse på hjemlig produktion til erstatning af import indeholder en række faldgruber. For det første skal der være tale om aktiviteter, hvor der realistisk kan skabes en komparativ fordel – ellers vil landets forbrugere betale via højere priser, og den samlede velstand og velfærd øges ikke. For det andet er der en risiko for vedvarende at blive fanget i en tilskudsfælde; enten opretholdes subsidierne ellers vil der på kort sigt være et fald i beskæftigelsen. En import substitutionspolitik forudsætter således en meget klar styring, meget klare kriterier og helt klare tidsgrænser for, hvor hvornår aktiviteten kan være selv bærende.